

Derved bortfaldt de af samme Mindretal under Nr. 5 og 6 stillede Endringsforslag.

Sagen i dens Heelhed fattes derefter under Forhandling.

Andræ: Jeg antager, at denne Sags Behandling ikke vil være uden Interesse for dem, der overhovedet med stor Opmærksomhed følge Rigsdagens Forhandlinger. Jeg troer, at den vil bidrage til at kaste et meget klart Bys over de Principer, der lede disse Forhandlinger, og over den Fasthed, hvormed disse Principer kunne ventes at ville blive fastholdte. — Jeg for mit Vedkommende vil iøvrigt blot endnu tilføie et Par Ord, forinden vi stride til Afstemning over Lovforslaget; jeg skal ganske sikkert ikke opholde det høie Thing længe.

Det er jo ganske vist, at der nu synes at være en saa stor Begjærighed efter at komme ind paa Statsindustri, at det for dem, der ikke kjende Videre til Forholdene — hvilket jeg imidlertid for mit Vedkommende vil tilstaae, at jeg troer, at jeg gjør —, maa være aldeles overraskende at see et saadant Omflag fra de tidligere Anskuelser, og det, vel at mærke, med Hensyn til en Statsindustri af den allerværste Art. Thi det skal man vel lægge Mærke til, at man kan skjæle mellem Statsindustri af forskjellige Art og inddele denne Virksomhed i meget forskjellige Classer, eftersom man tillægger den en større eller mindre Farlighed. Den mindst farlige Art af Statsindustri, den, om hvilken jeg vil sige, at den som oftest kun ved et Misbrug af Ordet kan betegnes som saadan, er den, hvorved Staten udøver en saadan Virksomhed, der under almindelige Forhold naturligt maa siges at kunne henvises til det frie borgerlige Erhverv, men udøver den for at tilfredsstille sine egne og kun sine egne Fornødenheder, den, hvorved Staten altsaa kun griber ind i, hvad der forøvrigt maa siges at ligge udenfor dens naturlige Omraade, for at tilfredsstille sine egne Fornødenheder paa en billigere og hensigtsmæssigere Maade, til større Fordeel for Statskassen og derved for Borgerne i det Hele, end det vilde kunne stee ad anden Veie. Dette er saaledes f. Ex. Tilfældet, naar Staten driver Usførd Klædefabrik, Brød-

bagningsetablisementet i Citabellet Frederiks-havn og mange andre lignende Ting. En anden Art, hvorpaa man kan komme ind ved at kaste sig paa Statsindustri, er den, hvorved man lader Staten gribe ind og udøve en vis borgerlig Virksomhed til Gavn eller — om man ikke ynder dette Ord — til Brug for det hele store Publicum uden nogen Afskillelse. Dette er saaledes f. Ex. Tilfældet, naar den giver sig af med at fabricere Porcellain, og naar den altsaa siger: „Her kunne Alle komme og købe deres Porcellain; det er for hele Landet, ja, for hele Verden, vi drive denne Fabrication; vi stille os naturligtvis derved kun det Formaal at kaffe Folk Porcellain saa godt og selv at gaae en saa stor Fordeel deraf som muligt; Enhver kan iøvrigt købe eller lade være at købe sit Porcellain hos os.“ Det bliver naturligtvis overmaade vanskeligt at sige noget Fornuftigt til Fordeel for denne Statsindustri, og man kan kun, forsaavidt den opretholdes, søge Grunden dertil i ganske andre og fra ganske andre Sider end de almindelige Synspunkter hentebe Betragtninger, blandt Andet fra den Betragtning, at der her ofte, hvad der kan have sin store Vægt, er Spørgsmaal om et gennem Tiberne nedarvet Forhold, hvortil der knytter sig Traditioner, med hvilke man vanskeligt kan komme til at bryde. Men man kommer dernæst endelig til en tredie Art af Statsindustri, og det er i mine Tanker ikke blot en Art af Statsindustri, for hvilken der vanskeligt skal kunne siges Noget til Forsvar, men ved hvilken Færerne ere i allerhøieste Grad iøinesalbende. Dette finder Sted, hvor Staten gaaer over til at stille sig paa det industrielle Standpunkt til Fordeel for nogle ganske Enkelte, til Fordeel for enkelte Classer af Statsborgere eller til Fordeel for enkelte Dele af det hele Statslegeme. I saa Fald kommer Staten ikke blot til at gjøre det Samme, som den gjør ved den anden Art af Statsindustri, nemlig noget aldeles U hensigtsmæssigt, Noget, som den aldeles ikke skulde inblade sig paa, men den kommer derhos i høieste Grad i Fare for at begaae en blodig Uretfærdighed imod en stor Deel Statsborgere. — Det er under disse Forhandlinger, og det ikke ganske uden Uret, blevet fremhævet, at man meget skulde vogte